

'במתניתא תנא'

הברייתות המובאות בבבלי בשם 'במתניתא תנא' שוות בתכונתן לברייתות שביארנו טיבן עד כאן: רובן אין בהן שמות של תנאים, חלק גדול מהן הובאו כאחת עם פירושים ומימרות של אמוראים, ופעמים הרבה חולקים האמוראים על הברייתא ואין התלמוד מקשה על הסתירה שביניהם... פעמים אין האמוראים מכריעים על פי ברייתא זו ואומרים שצריכים לצאת ידי חובת הדעה האחרת של אמורא... ולא עוד אלא שהגמרא מעדיפה פירושו של שמואל מפירושה של המתניתא...

הוכחה ברורה שאין התלמוד משווה ערכה של המתניתא לערכן של ברייתות אחרות יש להביא מן העובדה שבזמן שמביא התלמוד ברייתא כזו ביחס לברייתא אחרת אין הוא משתמש במונח הרגיל 'תניא אידך' (שנויה בברייתא אחרת) אלא בלשון הצעה 'במתניתא תנא'...

וכן הוצעו ברייתות בלשון 'במתניתא תנא' כנגד ברייתות של אמוראים. שבת כ, ב: תני רב יוסף ארבע מדורות וכו' במתניתא תנא אף וכו'...

מכאן אנו למדים שאף הברייתות המובאות בלשון 'במתניתא תנא' אינן ברייתות גמורות אלא שוות במעלה ובזמן לברייתות של האמוראים.

[מתוך: מבוא לתלמודים, ח' אלבק, עמ' 44-45]

'תנא'

רוב הברייתות המובאות בשם 'תנא' מחזיקות תוספות ופירושים קצרים למשנה או לברייתא... פעמים הרבה יש בברייתות המובאות בלשון 'תנא' הלכות חדשות שלא נזכרו לא במשנה ולא בברייתא סתמית...

יש שהברייתות מכילות פירושים ודרשות קצרות למקרא ורובן באגדה... אמנם בכמה מקומות נמצאות בלשון 'תנא' הוספות למאמרי אמוראים או לסיפורים שלא נמסרו כלל כברייתות, ופעמים הסיפורים הם מימיהם של האמוראים הראשונים... כן ניתן לומר שהברייתות בלשון 'תנא' נשנו במקורן בפני עצמן ('בעלמא') ונתחברו בתלמוד למאמרי האמוראים ולסיפורים הללו...

ומסתבר שהמונח 'תנא' מציין אף תוספת שנמסרה סתם, אף על פי שאינה נובעת מברייתא... ובאמת אפשר להוכיח שברייתות הרבה בשם 'תנא' חדשות הן והאמוראים לא ראו בהן ברייתות ממש, ושוות הן בערכן לברייתות שדיברנו עליהן עד כאן. רב קילל את השונים ברייתא כזו, לפי שהיא מוטעית לדעתו (שבת קכ, ב...), אביי דחה אותה (נדה לא, א), ונושאים ונותנים עליה כמו על מאמר של אמורא (כתובות ז, ב). ועוד, שאף ברייתות אלו אין בהן שמות תנאים. ואם הוזכרו דעותיהם לא נאמר 'דברי ר' פלוני', אלא תנא משמיה דר' פלוני, כדרך שמסרו האמוראים בלשון זו שיטות התנאים...

אף על פי שאמרנו שהברייתות הללו חדשות הן, יש ששוני הברייתות לקחו ממקורות ישנים דעות התנאים וסיפחו את תמציתן כתוספות למשניות...

כללו של דבר: הברייתות בשם 'תנא' הן בדרך כלל מאוחרות ומחזיקות פירושים ותוספות למשנה ולברייתא, וגם הלכות קצרות, וכן פירושים ודרשות לתנ"ך. אבל פעמים שאבו שוני הברייתות ממקורות ישנים, והוסיפו למשנה דעות התנאים הראשונים. מאותם המקורות העתיקים באים גם רוב הנוסחאות האחרים להלכות המשנה, והתוספות החולקות על משנתנו הנמצאים בברייתות אלו.

[מתוך: מבוא לתלמודים, ח' אלבק, עמ' 46-50]